

Maanpuolustus ja upseerit

Kirjoittanut yleisesikuntaeverstiluutnantti A P ö n k ä n e n

YLEISTÄ

Maanpuolustuksella nykyaikaisessa mielessä tarkoitetaan kaikkia niitä toimenpiteitä, jotka ovat tarpeen valtakunnan valtiollisen riippumattomuuden ja alueellisen koskemattomuuden turvaamiseksi sekä laillisen yhteiskuntajärjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi. Maanpuolustustoimenpiteet ovat mm

- poliittisia ja hallinnollisia,
- henkisiä,
- taloudellisia,
- sotilaallisia ja
- väestönsuojeluun liittyviä.

Näitä tällä hetkellä nimettävissä olevia maanpuolustuksen viittä osaa kutsutaan jäljempänä maanpuolustusaloiksi.

Tällä tavoin käsitettynä maanpuolustus, totaalinen puolustus, lie-nee hyväksytty kaikkialla maailmassa. Nykyaikaisessa sodassa kaikki kansalaiset joutuvat osallistumaan sotaan tai sen aiheuttamiin kärsimyksiin, tahtoivatpa he sitä tai eivät, sekä heidän mukanaan koko maa. Sodan kuvaan kuuluu entistä selvempänä, ettei pieni kansa yleensä voi itse määrätä sotaan osallistumisestaan ja että sota aina merkitsee pienelle maalle kamppailua vapaudesta, olemassaolosta itseenäisenä kansakuntana.

Aiheen jatkokäsittelyä varten on erityisesti pantava merkille kolme seikkaa. Ensimmäinen on se, että sotilaallinen ala on vain yksi monista maanpuolustusaloista, yllä olevassa luettelossa vain yksi vii-

destä. Toinen on se, että suurin osa maanpuolustusaloista ja -toimenpiteistä kuuluu muiden kuin aktiivipalveluksessa olevien sotilaiden määräämisvaltaan. Niistä määrää kansakunnan ylin johto, tasavallan presidentti, valtioneuvosto ja eduskunta. Nämä määräävät tietysti myös sotilaallisten toimenpiteiden puitteet. Kolmanneksi on huomattava, että meidän päiviemme maanpuolustus ei ole kunnolla järjestetty, elleivät kaikki sen alat kuulu samaan sopusointuiseen, toinen toistaan tukevaan kokonaisuuteen. Maanpuolustus ei siis ole vain aktiivipalveluksessa olevien sotilaiden asia, eikä heitä saa asettaa siitä yksin vastuuseen. Maanpuolustus on

- jokaiselle kansalaiselle, erityisesti ylimmille paikoille valituille kuuluva, yhteinen ja yhdistävä, jokaisen kansanosan, etupiirin ja puolueen samanlaisena omaksuttavissa oleva ja kansakuntaa kokoava aate,
- itsenäisen kansan olemassaolon perusedellytys, se perusta, joka rakennetaan lujaksi ja jonka lujuudesta määrääjain vakuuttaututaan,
- ketään uhkaamaton suvereenisen valtion elämän menon tärkeä osa sekä
- kunnossa ollessaan ystävien ja vihollisten kunnioittama.

Otsikkona oleva "maanpuolustus ja upseerit" tarvitsee yllä esitetyt perustelut, jotta se voitaisiin oikein käsittää. Muuten tuntuisivat sanat itsestään selviltä, sellaisilta, joista ei kannata kirjoittaa eikä puhua. Ilmeistä kuitenkin on, että totaalisen sodankäynnin aikana on tarkastettava, ovatko nämä "itsestään selvät asiat" niin selviä, kuin niiden pitäisi olla. Jokaisen suomalaisen upseerin, niin reservissä kuin aktiivipalveluksessa olevan, on kysyttävä itseltään, täyttääkö hän hyvin paikkansa maanpuolustusketjun renkaana. Ottaako hän maanpuolustuksen vaatimat seikat huomioon jokapäiväisessä työssään omalla paikallaan silloin, kun ne olisi muistettava ja huomioon otettava. Vai onko hän ehkä unohtanut, mitä varten hänet on upseeriksi kasvatettu ja mitä se häneltä edellyttää. Viimeksi mainittu kysymys voidaan, niin ihmeelliseltä kuin se ehkä tuntuu, tehdä reservissä olevien upseerien lisäksi myös aktiivipalveluksessa oleville, sillä niin rutiinimaiseksi voi jokapäiväinen työ heillekin muodostua.

Upseerien valtaosa on siviilielämän eri tehtävissä ja vain pieni osa aktiivipalveluksessa. Suhde on suuruudeltaan samaa luokkaa kuin kaikkien maanpuolustustoimenpiteiden suhde sotilaallisiin toimenpiteisiin. Mm tämän takia käsitellään jatkossa maanpuolustusta ensin reservissä ja vasta sen jälkeen aktiivipalveluksessa olevien upseerien osalta.

Maanpuolustus ja reservin upseerit

Kun tarkastellaan edellä esitettyä maanpuolustusalojen luetteloa, havaitaan, miten tärkeässä asemassa reserviin kuuluvat upseerit ovat. He miehittävät meilläkin yhä enenevässä määrässä poliittisen ja hallinnollisen, taloudellisen ja henkisen alan johtavat paikat. He voivat myös ratkaisevasti vaikuttaa väestönsuojelun kuntoon. Ja lopuksi heidän toimenpiteistään riippuu melkoisessa määrässä, miten maanpuolustuksen sotilaallinen ala, puolustusvoimat, saa tukea ja ennen kaikkea taloudelliset mahdollisuudet tehtävänsä suorittamiseksi.

Jokainen reservin upseeri voi omalla paikallaan kansakunnan palveluksessa ollessaan vaikuttaa maanpuolustuskysymyksen hoitamiseen tässä maassa. Jos joku tai suurehko osa heistä pitää itseään ulkopuolisenä eikä katso olevansa siviilitoimissaan tekemisissä minkään maanpuolustusalan kanssa, on todettava, että näiden alojen luettelo on epätäydellinen ja siis täydennyksen tarpeessa. Jokaisen valtiomiehen, poliitikon, tiedemiehen, hallintomiehen, kasvattajan, talousmiehen jne tulee tuntea maanpuolustuskysymys omakseen. Kansakunnan itsenäisyyden turvaaminen ja hallitusmuotomme velvoittava määräys edellyttävät tätä. Valitettavaa on, että tässä kohdassa käsitys siitä, miten asian pitäisi olla ja miten se käytännössä on, on varsin sekava erityisesti meillä. Syitä tähän on tietysti monia. Mainittakoon niitä tässä vain pari. Ensiksi on todettava, että olemme itsenäisenä kansana hyvin nuori, joten emme ehkä kykene oivaltamaan kaikkia itsenäisen kansakunnan elämän perusarvoja. Toiseksi viime sotien jälkeiset vuodet pääsivät pahasti sekoittamaan käsityksiämme maanpuolustuksesta. Sen aatteellinen pohja yritettiin ilmeisesti poistaa tai tehdä ainakin kyseenalaiseksi. Puolustusvoimain kunnossapidon ja kehittämisen taloudelliset edellytykset supistettiin äärimmäisen pieniksi. Puolustusvoimat

pidettiin vuosikausia vakiintumattamossa olotilassa, mikä seikka ei voinut olla vaikuttamatta siinä palvelevien henkiseenkin asennoitumiseen.

Laakson pohja on onneksi sivuutettu. Mutta niin kuin rakentaminen on hävittämistä vaikeampaa, niin myös maanpuolustustahdon ja sen aineellisten edellytysten luominen tulevat vaatimaan paljon enemmän peruskäsitteiden selvittelyä ja tästä aiheutuvia käytännöllisiä toimenpiteitä kuin näiden seikkojen heitteille jättäminen menneinä vuosina.

Viime vuosina on esiintynyt ilahduttavia merkkejä maanpuolustushengen paranemisesta. Monet yleistä kunnioitusta nauttivat ja vaikutusvaltaiset kansalaiset ovat julkisestikin esittäneet positiivisen kansansa tässä kysymyksessä. Ylioppilasjärjestöt ovat selvin sanoin ja toimenpitein ottaneet maanpuolustuskysymyksen aatteelliseen ohjelmitoonsa ja ryhtyneet ajamaan sitä. Puolustusvoimissa palvelevat tietävät tänä päivänä paremmin kuin menneinä sotien jälkeisinä vuosina, minkä tähden he työtään tekevät. Aineellisessa mielessä vuosi 1953 oli ehkä jonkinlainen käännekohta. Tästä puolustusvoimain uudelleenjärjestelyn jälkeisestä ensimmäisestä täydestä vuodesta on syytä esittää eräitä palvelusaikaa ja puolustusmenoja koskevia lukuja siten, että niitä samalla vertaillaan eräiden muiden pienien tai pienehköjen maiden lukuihin.

	Palvelusaika kuukausina	Puolustusmenot % kansantulosta
Suomi	8	1,4
Ruotsi	10	5,2
Norja	16	6,0
Tanska	18	4,5
Portugali	18	4,7
Alankomaat	20	8,4
Belgia	21	6,8
Kreikka	24	8,5

Erityistä huomiota on kiinnitettävä Suomen lyhyeen palvelusaikaan ja pieniin puolustusmenoihin verrattuna muihin pohjoismaihin. Melkoinen muutos on tapahtunut sotia edeltäneeseen aikaan nähden. Eiköhän meitä voisi likipitään v:n 1953 tilanteen mukaan lähinnä verrata

Norjaan ja Tanskaan ennen toista maailmansotaa? Tuskinpa käydyt sotamme, rauhansopimuksemme määräykset, sotakorvauksemme, sopimus ystävyydestä ja avunannosta yms seikat kykenevät selvittämään kokonaan palvelusaikaa ja puolustusmenoja koskevien lukujen pienuuden. Näistä luvuista ei käy myöskään ilmi väestönsuojelun tila. Ajankohtaisesti sitä valottaa jollain tavoin keväällä 1956 tehty eduskuntakysely, jonka mukaan tunnutaan olevan epätietoisia siitä, ovatko väestönsuojeluvalmistelut kunnissa luvallisia vai eivät.

Päämäärä, johon meidän tulisi pyrkiä, on selvillä: maanpuolustuksen vaatimukset tulee saattaa tasapainoon harkitun valtakunnallisen kokonaisuohjelman puitteissa, jossa maanpuolustuksen eri alat on otettu johdonmukaisesti huomioon ja jossa niiden aiheuttamat toimenpiteet toteutetaan poliittisista aaltoliikkeistä yms seikoista riippumattomina.

Nyt voidaankin rengas tältä osalta sulkea. Näin suuriin kysymyksiin jokainen reservin upseeri voi ottaa kannan, selvittää tämän kannanoton vaatimukset itselleen ja toteuttaa ne niissä puitteissa, missä vapaa kansalaistoiminta ja asema yhteiskunnassa toteuttamisen kullekin tekevät mahdolliseksi. Tällä tavoin jokainen reservin upseeri voi osaltaan vaikuttaa siihen, että kansakunta on valmis kohtaamaan itenäisyytensä pahimman uhkan, sodan.

Edellä käsiteltiin reservin upseerin asennetta suuriin maanpuolustuskysymyksiin. Mutta hänelle asetetaan henkilökohtaisempiakin vaatimuksia. Kun nuori mies saa puolustusvoimissa upseerikoulutuksen ja tasavallan presidentti puolustusvoimain ylipäällikkönä ylentää hänet ensimmäiseen upseerinarvoonsa, hänen tiensä upseerina on vasta alussa. Varusmiesaikanaan hän saa pääasiallisesti vain sotilaallista johtajankoulutusta alinta johtajantehtäväänsä, joukkueen (vast) johtamista varten, ja toivottavasti myös lisävalaistusta maanpuolustuskysymyksessä yleensä. Reservin kertausharjoituksissa hän saa lisäkoulutusta tähän tehtävään ja myös ylempiin johtajantehtäviin, sen mukaan kuin hänen sodan ajan sijoituksensa, kokemuksensa ja ikänsä edellyttävät. Lyhyen palvelusajan ja kertausharjoitusten lyhyiden vuoksi on selvää, ettei tämä koulutus ole missään tapauksessa riittävää. Edellytetään, että jokainen reservin upseeri henkilökohtaisesti huolehtii jatkokoulutuksestaan. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että hän siviili-

tehtävissään lisää johtajankykyään, alaisten käsittelytaitoa, henkistä pääomaansa, ruumiillista kuntoaan eli yleensä kaikkia niitä psyykkisiä ja fyysisiä ominaisuuksia, jotka ovat samoja rauhan ja sodan tehtävissä, siviilissä ja puolustusvoimissa. Lisäksi toivotaan, että hänellä riittäisi intoa ja aikaa seurata sotilaallista kehitystä ainakin kulloistakin sodan ajan tehtävää ja seuraavaa sitä ylempää tehtävää silmällä pitäen. Nykyaikana tämä vaatimus on ehkä tärkeämpi kuin koskaan aikaisemmin, koska seuraavan sodan ilmenemismuodot ovat melko tavalla hämärän peitossa. Sota voi olla tähänastisen kaltaista tai joukkotuhoasein käytävää tahi sissisotaa taikka näiden kaikkien yhdistelmä. Joka tapauksessa on varmaa, että se tulee vaatimaan suomalaisen reservin upseerinkin parhaita ominaisuuksia, hyvää henkistä ja ruumiillista kuntoa, hyviä johtajan kykyjä sekä taitoa taistella Suomen maaperällä, sen metsissä, vesistöissä, talvessa ja pimeässä.

Kuten huomataan, ovat reservin upseerille asetetut vaatimukset melkoisia. Hän on tärkeänä osatekijänä maanpuolustuksen kehittämisessä, hän luo edellytyksiä puolustusvoimien työlle ja henkilökohtaisesti häneltä upseerina vaaditaan paljon. Merkille pantavaa on vielä, että nykyajan reservin upseerin tulee luultavasti ymmärtää sotilaallisista asioista enemmän kuin ennen, seikka, joka on samankaltainen kuin mitä jäljempänä aktiiviupseereista esitetään.

Maanpuolustus ja aktiiviupseerit

Aktiiviupseereiden kohdalla voidaan aloittaa siitä, mihin reservin upseereissa päätyttiin, heidän kyvystään ymmärtää maanpuolustusta kokonaisuudessaan. Luultavaa on, että tässä kohden on suoritettava uudelleenarviointia ja ryhdyttävä sen edellyttämiin toimenpiteisiin. Nykyaikaisen totaalisen puolustuksen vaikutus ei voine olla ulottumatta aktiiviupseereihin. Heidän täytyy ymmärtää hyvin paljon paitsi sotilaallisia myös poliittisia ja hallinnollisia, henkisiä, taloudellisia ja väestönsuojeluun liittyviä kysymyksiä. Kuten esim kansanterveyden suuria kysymyksiä voivat ratkoa vain hyvän ja riittävän laajapohjaisen koulutuksen saaneet lääkärit, samoin ovat aktiiviupseerit asiantuntijoita maanpuolustuksen suurista kysymyksistä rauhan ja sodan aika-

na päätettäessä. Tämä ajatuksenkulku perustana voidaan kysyä, onko aktiiviupseerin kasvatus ajan tasalla vai olisiko sitä jollain tavoin muutettava.

Aktiiviupseerin peruskoulutus annetaan kadettikursseilla ylioppilastutkinnon sekä varusmiesaikana saadun reservin aliupseeri- ja upseeriperuskoulutuksen jälkeen. Tämä perusta tuntuu hyvältä. Erityisesti on merkille pantavaa, että kadettikoulun pääsyaatimukset pyritään saattamaan vastaavanlaisiksi muiden korkeakoulujen pääsyaatimusten kanssa. Tämä pyrkimys kuvastaa aktiiviupseereiden lisääntyvää laatuvaatimusta totaalisen sodankäynnin aikakautena. Tämän toimenpiteen johdonmukaisena seurauksena tulee olla upseerin peruskoulutuksen rinnastaminen akateemiseen loppututkintoon, Kadettikoulun tunnistaminen muiden korkeakoulujen veroiseksi. Vasta tällöin on astuttu se täysi askel, jota maanpuolustuksen kokonaisuus, aktiiviupseerin oma etu ja nykyisestä epämääräisestä olotilasta pääseminen edellyttävät.

Aktiiviupseerin peruskoulutuksen päämäärä ja tavoitteet ovat meillä koko itsenäisyytemme ajan olleet käymistilassa. Luultavaa on, ettei tarkoin harkittua eikä selvästi ilmaistua pitkän ajan ohjelmaa edes ole, tuskinpa moni aktiiviupseereista pystyisi sitä suoralta kädeltä esittämään ja siviilien keskuudessa ovat käsitteet varmasti vieläkin epämääräisemmät. Luultavimmin aktiiviupseerikoulutuksen ja aktiiviupseerien katsotaan eristäytyvän liikaa muiden kansalaisten riennoista ja kansakunnan elämän muista kuin sotilaallisista puolista. Tämä ehkä vaistomaisesti syntynyt mielipide on aivan oikea, kun sitä tarkastellaan maanpuolustuksen viiden eri alan taustaa vastaan. Erityisesti on tällöin kiinnitettävä huomiota poliittiseen ja hallinnolliseen sekä henkiseen ja taloudelliseen alaan. Todennäköistä on, että kokonaisuohjelman puuttuessa aktiiviupseerin koulutuksessa on suuria aukkoja ja hajanaisuutta juuri näillä aloilla. Peruskoulutuksen päämäärää ja tavoitteita harkittaessa tulisi ottaa huomioon yhtenä mahdollisuutena seuraavien kolmen pääryhmän sisällyttäminen niihin.

1. Perustietous kaikista maanpuolustusaloista ja niiden liittymisestä toisiinsa
2. Sotilaallisen johtajankoulutuksen perusteet
3. Kasvattajakoulutuksen perusteet

Näiden osalta on selvä ero olemassa puolustusvoimissa annetun reservin upseerien ja aktiiviupseerien koulutuksen välillä. Kuten edellä esitettiin, puolustusvoimat antavat reservin upseereille pääasiallisesti vain sotilaallista johtajankoulutusta. Sen sijaan aktiiviupseerien tulee saada puolustusvoimissa koulutusta kaikissa kolmessa kohdassa. Yksi mahdollisuus, joka ansaitsee ainakin tarkan harkinnan, on se, että tämäntapainen koulutus aloitetaan jo aktiiviupseerin peruskoulutuskautena ja sitä jatketaan suunnitelmallisesti myöhemmässä koulutuksessa ja myöhemmissä tehtävissä. Tärkeintä lienee joka tapauksessa, että näihin kolmeen seikkaan kiinnitetään huomiota juuri nyt, jolloin totaalinen sota on selviö ja atomikausi on ovella.

Aktiiviupseereita pidetään henkilöinä, joilla on parempi organisatiokyky kuin monen muun alan johtajilla. Vaikka näin olisi, niin sitenkin on harkittava, eikö tätä kykyä voitaisi maanpuolustuksen tehostamismielessä parantaa. Varsinkin rauhan ajan tehtäviä hoidettaessa monet pienet asiat tuntuvat liikaa rasittavan kautta koko arvoasteikon johtajia, joilla olisi näihin verrattuna paljon tärkeämpiä asioita hoidettavanaan. Päivästä päivään hyvin suuri määrä upseereita varmasti ratkoo asioita, jotka eivät heille kuuluisi. Kun he eivät ole perehtyneitä niihin, he vaativat lisäselvityksiä, jotka taas voivat aiheuttaa suurta ja usein turhaa työtä alaportaissa. Tällaisten seikkojen selvittäminen voi viedä ja usein viekin miehensä mukanaan, jolloin lopputuloksena on se, että todella tärkeät asiat kärsivät. Syinä tähän lienevät, että edellisen tehtävän "painolasti" pyrkii seuraamaan mukana uuteen tehtävään, luottamuksen puute, koulutuksen vajavaisuus ja vieläpä sekin, ettei tähän asiaintilaan tulla kiinnittäneeksi huomiota. Tämä epäkohta ansaitsee suurta huomiota, koska on pelättävissä, että se jäytää sotilaallisen organisaatio- ja johtamiskyvyn perusteita. Yhtenä parannuskeinona jokaisen aktiiviupseerin, joka siirtyy uuteen tehtävään, tulisi selvittää itselleen, mikä on olennaista uuden tehtävän hoitamisessa ja mikä ei. Selvittäminen on syytä aika-ajoin uusiksi. Kun johtaja tämän jälkeen keskittyy hänelle kuuluvien tärkeiden asioiden hoitamiseen ja jättää toisarvoisten asioiden hoitamisen niille, joille ne kuuluvat, on ilmeistä, että toiminnan tehokkuus paranee. Maanpuolustuksen eri alojen yhteen sovittaminen ja erityisesti sotilaallisen alan

tehokas kehittäminen kuuluvat melko suuren upseerimäärän virka-tehtäviin. Maanpuolustuksen kokonaisedun kannalta olisi hyvin tärkeää, että heille jäisi riittävästi aikaa näitä koskevien suurten pulmien harkitsemiseen ja ratkomiseen. Tätä tietä kasvatettaisiin puolustusvoimille ja koko maanpuolustukselle johtajia, jotka pystyvät toden tul- len hallitsemaan suuria asioita sekä luomaan ympärilleen tehokkaan työn vaatiman vapaan, luottamuksellisen ilmapiirin ja työn ilon.

Sotatieteellistä tutkimustyötä on tässä yhteydessä syytä vielä ly- hesti käsitellä. Tuntuu siltä, kuin se aiheidensa puolesta liikkuisi meillä liian suppealla alalla, miltei yksinomaan puhtaasti sotilaallisissa asioissa. Maanpuolustuksen poliittinen ja hallinnollinen, henkinen, ta- loudellinen ja väestönsuojelu-ala ovat jääneet liian vähälle. Olisi tärkeää, että vapaa sotatieteellinen tutkimustyö voitaisiin suunnata näille aloille. Maanpuolustus kokonaisuudessaan varmasti hyötyisi siitä, sillä elleivät aktiiviupseerit niitä tutki, lähitulevaisuuden näköalojen puit- teissa lienee varmaa, etteivät muutkaan sitä tee riittävässä määrässä.

Tutkittavan alueen laajeneminen edellyttää lisääntyvää tutkijavoi- ma-aa. Tässä kohden tarve tuntuu olevan ristiriidassa tämän hetken todellisen tilanteen kanssa, sillä tieteellistä tutkimusta suorittavien määrä lienee pikemmin vähenemässä kuin lisääntymässä. Näin ta- pahtunee, vaikka sotatieteelliseen tutkimustyöhön pystyvien luku on suurempi kuin koskaan aikaisemmin. Syitä tähän olotilaan on useita, kuten

- edellä esitetty, ehkä liikaa toisarvoisiin seikkoihin takertuva rutiinityö, joka usein sitoo tekijänsä virka-ajan ulkopuolellakin työpöydän ääreen;
- tunne siitä, etteivät hyvätäkään tutkimukset johda näkyviin tu- loksiin, vaan jäävät tekijänsä kirjahyllyyn ja johonkin arkistoon;
- arvostelun pelko, jossa voi olla aihettakin, koska meillä yleensä ollaan hyvin kärkeäitä etsimään vikoja, sen sijaan että annet- taisiin tutkijalle tunnustusta kehitystä eteenpäin vievissä koh- dissa ja kannustettaisiin häntä jatkamaan niiden selvittämistä;
- tutkimustyön ulkonaisten kannustimien kuten apurahojen ja jul- kaisumahdollisuuksien vähyys; valtiovalta ei tue sotatieteellistä tutkimustyötä oikeastaan millään tavoin, suuret tieteelliset ra-

hastomme eivät ole näihin aikoihin saakka osoittaneet siihen kiinnostusta ja sotatieteelliset rahastomme ovat mitättömän pieniä; valmistuneet työt, varsinkin laajahkot, jäävät varojen puutteessa julkaisematta; sekä

- sotatieteellistä tutkimustyötä palvelevien ulkomaanmatkojen vähyys.

Viime aikoina on ilmennyt joitakin ilahduttavia merkkejä sotatieteellisen tutkimustyön edellytysten paranemisesta. Mikäli työkenttää halutaan edellä esitetyllä tavalla laajentaa, tarvitaan entistä tehokkaampaa sotatieteellisen tutkimustyön henkisten ja aineellisten edellytysten parantamista erityisesti valtiiovallan ja puolustusvoimain taholta. Maanpuolustuksen edun vuoksi meillä ei ole varaa jättää käyttämättä sitä kapasiteettia, jota maassamme sotatieteellisellä alalla on.

Yhdistelmä

Edellä on lyhyesti käsitelty maanpuolustuskysymystä ja upseerien asennoitumista siihen maanpuolustuskäsitteen laajimmassa merkityksessä. On tahdottu osoittaa, että reservin upseerien ja aktiiviupseerien tulisi aina nähdä maanpuolustus suurena kokonaisuutena, jonka mitään alaa ei voida laiminlyödä. Tämä kokonaisuus on samalla koko kansakuntaa koskeva, valtakunnallinen asia, joka tarkoittaa henkistä ja aineellista varustautumista kestävään kansakunnan olemassaolon pahimpien koettelemusten ajanjaksot.

Tämän artikkelin loppuponneksi sopinee hyvin kysymys, milloin saamme maanpuolustuskorkeakoulun, jossa totaalisen maanpuolustuksen eri alojen siviili- ja sotilasviranomaiset voisivat läheisessä yhteistyössä keskenään tutkia ja löytää ratkaisut heille yhteisesti kuuluviin, tärkeihin, perusteellista harkintaa ja paljon työtä vaativiin kysymyksiin.